

17. Жертовність. Грошові джерела "Рідної школи". Коляда // Рідна школа. - 1937. - 20 грудня. - С. 368.
 18. Християнський інтернат для української студіюючої молоді // Мета. - 1937. - 3 жовтня.
 19. Виховно-науковий сирітський інститут у Львові // Нива. - 1932. - Жовтень. - С. 373.
 20. Загальні збори Товариства ім. св. Андрея // Мета. - 1936. - 1 березня.

21. Поможіть безробітним й убогим. Пастирський лист всього нашого єпископату в Галичині // Нова зоря. - 1931. - 13 грудня.
 22. Katolicyzm // Sprawozdanie z życia mniejszości narodowych za IV kwartał 1931 r. - Warszawa, 1931. - S. 125-129.
 23. Z działalności Tow. "Narodna Licznica" // Sprawy Narodowościowe. - 1938. - № 3.

I. Ннур

PARTICIPATION GREEK CATHOLIC CLERGY IN SOCIAL PROTECTION OF UKRAINIAN POPULATION EASTERN GALICIA (ACCORDING TO GALICIAN PRESS 20 - 30th XX)

In the article on the basis of analysis of materials of the Galician press 20 - 30th XX w. are set role of the Greek Catholic clergy in the process of social protection of Ukrainian population of East Galicia.

Key words: Greek Catholic clergy, East Galicia, intermilitary period, social protection, periodical press.

© I. Гнур

Надійшла до редакції 27.06.2011

УДК 94(477.8)

НАУКОВО-ТЕХНІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПРИКАРПАТТЯ: ДОСЯГНЕННЯ І ПРОБЛЕМИ (1965-1970-ті рр.)

СВІТЛАНА ДАВИДОВИЧ,

старший викладач кафедри політології, соціології і права

Національного університету водного господарства та природокористування, м. Рівне

У статті розкрито діяльність численних союзних науково-дослідних установ, проектно-конструкторських інститутів, філій, лабораторій, станцій, історію створення вищого технічного навчального закладу - Інституту нафти і газу та їх внесок в історію розвитку економіки та науки Івано-Франківщини.

Ключові слова: Івано-Франківська область, нафтова і газова промисловість, хімічна промисловість, сільське господарство, наукові установи.

Постановка проблеми. Створений на Прикарпатті у два повоєнні десятиліття науково-технічний потенціал був спроможний вирішувати найактуальніші питання розвитку промисловості й сільсько-го господарства. Основні його ресурси були спрямовані на вирішення проблем нафтової, газової, хімічної, енергетичної, верстатобудівної та приладобудівної галузей промисловості. Високими темпами розвивалися традиційні галузі - лісова і деревообробна, легка і харчова, а також сільське господарство. Розвиток господарського комплексу Івано-Франківської області потребував подальшої технічної модернізації, розробки й впровадження нових технологій у виробництво, наукової організації праці та управління. Проблема прискорення науково-технічного прогресу загострилася в другій половині 60-х років ХХ ст. Неупереджене дослідження розвитку науково-технічного потенціалу Івано-Франківщини на засадах сучасної методології покликане відтворити

дійсну історичну картину та сформулювати науково-обґрунтовані висновки.

Науково-технічний потенціал включає кадри, матеріально-технічну базу, інформаційну систему та організаційно-управлінську складову. Мережа науково-дослідних, конструкторських, проектних інститутів, а також дослідних підрозділів вищих навчальних закладів виступає головною структурною компонентою, що функціонує з метою виробництва, розповсюдження й впровадження в практику наукових знань, реалізації науково-технічної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвиток науково-технічного потенціалу Української РСР і, зокрема, Івано-Франківської області знайшов певне відображення в працях В. Барана [1], М. Бернацького [2], Ю. Войцехівського [3], Н. Жулканич [4], О. Каденюка [5], О. Малярчука [6], А. Саржана [7] та багатьох інших вітчизняних науковців. Вересневий (1965 р.) пленум ЦК КПРС сформулював за-

№ 5 (112) липень-серпень 2011 р.

сади нової господарської політики в СРСР. Реформи не змінювали сутності командно-адміністративної системи, але істотно міняли співвідношення на користь економічних методів управління промисловістю та сільським господарством. Виробничу діяльність підприємств і колгоспів передбачалося оцінювати такими економічними показниками, як рентабельність і прибуток. Важливою складовою цих перетворень виступав науковий потенціал Івано-Франківської області. На жаль, на сьогодні окреслена проблема не знайшла свого висвітлення на сторінках наукових видань.

Мета статті - окреслити актуальні проблеми, якими займалися івано-франківські науковці, інженери, службовці, робітники, та їх внесок у розвиток науково-технічного прогресу Української РСР у досліджуваний період. Об'єкт - політика держави в галузі науково-технічної діяльності, предмет - особливості розвитку в умовах Прикарпаття.

Виклад основного матеріалу. За період із кінця 1940-х до середини 1960-х років в Івано-Франківській області сформувалася розгалужена мережа наукових установ й організацій, які складають основу сучасного науково-технічного потенціалу краю. Різноманітні за функціональним призначенням і формами діяльності організації: проектно-конструкторські установи, проектно-технологічні організації, дослідні станції, наукові підрозділи й філії вищих навчальних закладів - спрямовувалися на розв'язання нагальних економічних проблем. Найбільш потужний науковий потенціал мала нафтова, газова, лісова, хімічна промисловість, а також сільське господарство. У післявоєнні роки відкрито 18 філіалів і відділів науково-дослідних інститутів. Серед них - Український відділ промислових випробувань Всесоюзного інституту бурової техніки, відділ Всесоюзного науково-дослідного інституту організації, управління й економіки нафтової та газової промисловості, Центральна науково-дослідна лабораторія об'єднання "Укрнафта", філіал Всесоюзного науково-дослідного і проектного інституту галургії (м. Ленінград), Карпатський філіал Українського науково-дослідного інституту лісового господарства й агролісомеліорації ім. академіка Г. М. Висоцького, Проектно-конструкторський технологічний інститут Міністерства лісової і деревообробної промисловості УРСР, Обласна державна сільськогосподарська дослідна станція тощо. Важливою особливістю структури науково-технічного потенціалу Івано-Франківщини було те, що переважна більшість науковців працювала над вирішенням проблем промисловості й зосереджувалася в обласному центрі.

Ураховуючи нові проблеми, які необхідно було вирішувати в економіці регіону та країни, на базі філіалу Львівського політехнічного інституту (відповідно до постанови РМ СРСР № 919 від 2 грудня 1966 р.) був створений інститут нафти і газу. Інститут готував спеціалістів для Міністерства нафтової і газової промисловості СРСР, а також для Міністерства геології СРСР. Крім цього, на базі інституту щорічно проходили перепідготовку 600 інженерно-технічних працівників. Це єдиний вищий навчальний заклад в Україні, що готував інженерів для нафтової та газової промисловості. На п'яти факультетах інституту в 1971 р. уже навчалось близько 7 тис. студентів, у тому числі 4 тис. на стаціонарі. Із самого початку функціонування навчально-наукового закладу постійного вирішення вимагали матеріальні й фінансові проблеми. В області, як і в республіці, велося масш-

табне промислове й житлове будівництво, тому коштів систематично не вистачало. Підтвердженням цього може слугувати лист секретаря Івано-Франківського обкому КП України А. Чернова міністру газової промисловості СРСР А. Кортунува від 24 листопада 1971 р., у якому йдеться про те, що "матеріальна база інституту слабка, заняття проводяться у три зміни в непристосованих приміщеннях, які знаходяться у різних частинах міста, що негативно відбивається на організації навчального процесу. На будівництво комплексу навчальних приміщень загальною вартістю 7 млн крб Міністерство нафтової і газової промисловості СРСР виділило 4,7 млн крб. Протягом 1969-1971 рр. побудовано і введено в експлуатацію гуртожиток на 1300 місць, котельня і навчально-лабораторний корпус. Успішно продовжується будівництво головного корпусу, лабораторного корпусу з буровою вишкою. Але для завершення будівництва виділених коштів явно не вистачає. Враховуючи це, Івано-Франківський обком КП України просить Вас розглянути питання про виділення на 1973 р. 0,6 млн крб, у тому числі 0,5 млн крб, на будівельно-монтажні роботи для завершення будівництва об'єктів Івано-Франківського інституту нафти і газу" [8]. Технікуми та училища Бурштина, Івано-Франківська, Калуша, Коломиї, Косова, Надвірної, Рогатина, Снятина, Тлумача готували енергетиків, хіміків, деревообробників, агрономів, бухгалтерів та інших спеціалістів. Великого розмаху набирав професійна освіта.

Головні зусилля науковців області спрямовувалися, насамперед, на прискорений розвиток нафтової і газової промисловості. Аналіз архівних документів засвідчує, яка велика увага приділялася з боку партійно-радянських органів влади цій ділянці роботи. У постанові бюро Івано-Франківського обкому КП України "Про роботу інституту нафти і газу та об'єднання "Укрзахіднафтогаз" по виконанню постанови ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР від 24 вересня 1969 р. "Про заходи щодо підвищення ефективності роботи наукових організацій та прискорення використання в народному господарстві досягнень науки і техніки" від 23 січня 1970 р. подається розлога характеристика роботи в масштабах області протягом кількох років. У 1969 р. із застосуванням нової техніки й передової технології було пробурено 60 % свердловин, що дало можливість успішно завершити вперше на Прикарпатті проходку свердловини на 5 тис. метрів і розпочати буріння свердловини проектною глибиною на 7 тис. метрів. За рахунок застосування прогресивних штучних методів впливу на продуктивні пласти додатково одержано з діючих родовищ понад 4 млн т нафти. Об'єм науково-дослідних робіт інституту нафти і газу за останні чотири роки зріс у 2,8 раза, була створена необхідна матеріально-технічна база, працювала перша галузева науково-дослідна лабораторія. За цей час інститутом розроблено ряд практичних питань, зокрема, нова конструкція наддолотного амортизатора, запропоновано новий спосіб очищення газу, видано рекомендації з підвищення коефіцієнта потужності електрообладнання тощо [9].

За усталеною традицією партійне керівництво мало право "всім указувати" і поряд з успіхами критикувати за недоліки в роботі. "Фактична економічна ефективність науково-дослідних робіт інституту незначна і не справляє вирішального впливу на темпи технічного прогресу в нафтогазовій промисловості області. Ректорат інституту та керівництво об'єднан-

ня не проявляють достатньої уваги з розширення й зміцнення творчих зв'язків науковців і виробничників, вироблення спільних перспективних планів, недостатньо координують питання технічного прогресу та співпраці з іншими науково-дослідними організаціями. Партійний комітет інституту не проявляє необхідної вимогливості до керівників, слабо підвищує особисту відповідальність провідних фахівців кафедр за технічний рівень і якість розробок, їх упровадження у виробництво. Партком мириться з тим, що науково-технічна рада інституту в цьому напрямку працює неефективно, в її діяльності нерідко відсутня принципова оцінка науково-дослідних розробок. Недостатньо спрямовується робота факультетських парторганізацій і партгруп на посилення уваги до творчих розробок. Ці питання рідко обговорюються на партійних зборах, мало залучається до творчої роботи студентська молодь" [10]. З переданих за останні роки 9 розробок для підприємств об'єднання 7 не знайшли промислового застосування. Поряд з окремими справді новаторськими науковими розробками були й малоефективні, недопрацьовані науково-дослідні роботи [Там само].

Цікавою, на наш погляд, є довідка ректорату Івано-Франківського інституту нафти і газу "Про стан впровадження завершених науково-дослідних робіт з нафтогазової тематики, виконаних для підприємств і організацій Івано-Франківської області". У ній констатується, що "для підприємств області з 1967 до 1970 р. по нафтогазовій тематичі виконувалося 24 теми загальною вартістю 352 тис. крб. Промисловим організаціям передані наукові розробки по всіх 24 темах. Очікуваний економічний ефект складає 1649,6 тис. крб у рік" [11]. Слабкою ланкою науково-технічного прогресу було впровадження наукових досягнень у виробництво, тобто реалізація розробок і рішень. Планове виробництво повільно сприймало, а іноді виступало головною перешкодою в прискореному розвитку науково-технічного прогресу.

У 1969 р. впроваджено у виробництво області більше 8 тис. винаходів і раціоналізаторських пропозицій із річним економічним ефектом 9,2 млн крб. З початку березня до 1 жовтня поточного року на промислових підприємствах, будівельних організаціях, транспорті і зв'язку проводилися численні огляди-конкурси творчих бригад із розробки й упровадження планів наукової організації праці (НОП) й управління [12].

Цілий ряд заходів був покликаний підняти на вищий рівень творчу ініціативу робітників, техніків, інженерів, службовців підприємств, працівників проектно-конструкторських та науково-дослідних організацій області. Із цією метою з 1 квітня 1970 р. до 1 квітня 1971 р. проводився обласний огляд-конкурс "На кращу організацію роботи з підвищення технічного рівня, якості й надійності промислової продукції". Активізувати роботу мала постанова Івано-Франківського обкому КП України, виконкому обласної Ради депутатів трудящих та президії обласної Ради профспілок "Про проведення обласного огляду резервів економії матеріальних і енергетичних ресурсів та підвищення економічної ефективності в народному господарстві" від 15 травня 1970 р. [13]. Згідно з офіційною звітністю, в огляді взяли участь 100 тис. передовиків, новаторів виробництва, інженерно-технічних працівників і службовців, профспілкових активістів, народних контролерів, які провели значну роботу з раціонального витрачання палива, електроенергії, фінансових, матеріальних і трудових ре-

сурсів. За час огляду впроваджено у виробництво 9,4 тис. пропозицій з економічною ефективністю більш як на 10 млн крб [14].

Постанова Івано-Франківського обкому КП України, виконкому обласної Ради депутатів трудящих та президії обласної Ради профспілок "Про проведення обласного огляду за прискорення вводу, максимальне використання існуючих і найшвидше освоєння проектних виробничих потужностей" від 13 квітня 1970 р. виступала однією з ланок цілеспрямованої політики держави. У комісію були представлені матеріали з 50 об'єктів області "по достроковому вводу в експлуатацію окремих підприємств, цехів, дільниць, агрегатів, технічних ліній". У результаті цього в 1970 р. за рахунок "прискореного вводу в експлуатацію" додатково отримана продукція на 4 млн 118 тис. крб [15]. Рубрики в обласній газеті "Прикарпатська правда": "Резерви на кожному робочому місці", "На основі наукової організації праці" висвітлювали здобутки окремих трудових колективів [16].

Секретар Івано-Франківського обкому КП України П. Барчук у зверненні в президію Академії наук УРСР "Про розробку перспектив розвитку промисловості області" від 21 грудня 1970 р. зазначав: "З метою рішення питання підняття економічного потенціалу області, обком КПУ звернувся в АН УРСР з проханням надати допомогу в розробці напрямів дальшого розвитку промисловості, правильного і раціонального її використання з врахуванням максимального використання трудових ресурсів" [17].

П'ятирічним планом розвитку народного господарства на 1971-1975 рр. передбачалися прискорені темпи розвитку економіки західних областей республіки, у тому числі Івано-Франківської області. Зокрема, обсяг промислового виробництва належало збільшити майже вдвічі, капіталовкладень у 1,5 раза, продуктивність праці підвищити на 50-60 %, обсяг сільськогосподарського виробництва на 20-22 %. В умовах усебічної інтенсифікації розвитку народного господарства все більше посилювалася роль економічної науки. За клопотанням Івано-Франківського обкому КП України, наказом директора Інституту економіки АН УРСР № 75 від 8 грудня 1968 р. у м. Івано-Франківську був створений з 1969 р. комплексний відділ економічних методів управління виробництвом із підпорядкуванням його Львівському відділенню інституту. Основним завданням відділу було проведення комплексних досліджень з проблем удосконалення економічних методів управління й упровадження їх результатів у різних галузях економіки. За час свого існування відділ виконав певний обсяг науково-дослідних робіт та надавав значну допомогу підприємствам різних галузей промисловості в організації економічного навчання, вишукуванні напрямів підвищення ефективності виробництва [18].

Відділ вів госпдоговірні роботи на підприємствах у визначеному йому основному напрямку досліджень - "Економічний аналіз ефективності управління виробництвом, розробка рекомендацій з удосконалення організаційних і економічних методів управління виробничими системами на території Івано-Франківської області". Загальна сума "по договірній тематичі" становила 78 тис. крб. Відділ брав активну участь у пропаганді економічних знань, в організації й проведенні економічних конференцій як загальнообласних, так і на підприємствах. У 1971 р. два працівники відділу захистили кандидатські дисертації. Однак відділ працював у складних умовах. Замість 30 штат-

них працівників, передбачених наказом директора Інституту економіки АН УРСР, у ньому працювало лише 8. У такому малому складі відділ не міг охопити значний обсяг наукових досліджень, у яких підприємства відчували гостру потребу. В області не було на той час інших науково-дослідних установ, а також навчальних закладів, які могли б забезпечити проведення теоретичних і прикладних досліджень з питань економіки. Тому секретар обкому КП України В. Добрик звертався до віце-президента Академії наук УРСР академіка І. Білодіда з повторним клопотанням: "Враховуючи велику потребу в наукових дослідженнях на підприємствах області, збільшити штат наукових працівників і фонд заробітної плати Івано-Франківському відділу Львівського відділення інституту економіки АН УРСР" [19].

Унікальний мінералогічний склад руд Прикарпатського родовища (м. Калуш) став результатом того, що воно являло собою єдину в країні сировинну базу для отримання безхлорних добрив, технологія комплексної переробки яких не мала аналогів у СРСР. Питаннями вдосконалення технології комплексної переробки полімінеральних калійних руд Прикарпаття займався Всесоюзний науково-дослідний і проектний інститут галургії (м. Ленінград) і його Калуська науково-дослідна лабораторія. Річний об'єм науково-дослідних робіт у 1964 р. складав - 90 тис. крб, 1970 р. - 370 тис. крб, а в 1975 р. згідно з перспективним планом мав зрости до 700 тис. крб. У зв'язку з різким збільшенням виробництва калійних добрив і зростаючим об'ємом науково-дослідних робіт, Івано-Франківський обком КП України займався клопотаннями у відповідні інстанції про реорганізацію в 1971 р. Калуської науково-дослідної лабораторії у філіал Всесоюзного науково-дослідного і проектного інституту галургії [20].

Науковці і співробітники п'яти лабораторій філіалу, його секторів і творчих груп займалися питаннями видобутку й переробки полімінеральних руд, розробляли наукові рекомендації для Калуського хіміко-металургійного комбінату та інших споріднених підприємств. Вони допомагали швидше освоювати виробничі потужності, упроваджувати нову техніку, удосконалювати технологічні процеси. Срібною і двома бронзовими медалями Виставки досягнень народного господарства СРСР удостоєний полімербетон, розроблений Калуським філіалом ВДНГ. Цей новий матеріал застосовувався при виготовленні різних конструкцій, апаратів і резервуарів для захисних покриттів. Він відзначався високою стійкістю до кислот, розчинів мінеральних солей. Від упровадження газоочисної труби на Стебниківському калійному комбінаті на Львівщині було одержано 800 тис. крб умовної річної економії. Подібні агрегати були змонтовані на сульфатній і хлормагнієвій збагачувальних фабриках Калуського виробничого об'єднання "Хлорвініл" [21].

Результатом творчих пошуків головного технолога сульфатної збагачувальної фабрики П. Легіня і робітників ремонтної служби став запуск установки для одержання концентрованих добрив із флотоконцентрату, який раніше викидався. Це дозволило щодоби одержувати додатково до плану 200 т калімагнезії - "гранул родючості". На виробництві було встановлено додатково апарат, який поліпшив роботу печі киплячого шару і збільшив пропускну здатність сушильно-фільтрувального відділення. Реконструйовано об'єзку підігрівачів протитечійної промивки мулу - у результаті стабілізувалась тем-

пература, що призвело до зменшення вдвічі витрат руди на виробництво тонни добрив [22].

Наукові пошуки спрямовувалися на вдосконалення діючих та розробку нових методів збагачення й переробки сировини, вибір оптимальних систем видобутку калійних руд і механізацію гірничих процесів, антикорозійний захист устаткування, трубопроводів, будівельних конструкцій. Не випускалося з поля зору освоєння проектних потужностей нових виробництв комбінату.

Постанова секретаріату Івано-Франківського обкому КП України "Про організаторську роботу парткому Коломийського ордена "Знак Пошани" заводу сільгоспмашин по прискоренню технічного прогресу на виробництві і в світлі рішень XXIV з'їзду КПРС" від 28 травня 1971 р., ставила колектив підприємства за приклад для наслідування. У 1969 р. 12 інженерно-технічних працівників були нагороджені медалями ВДНГ. За минулу п'ятирічку колективом заводу було розроблено й упроваджено 240 організаційно-технічних заходів з економічним ефектом 699,7 тис. крб; проводилася значна робота з механізацією важкої ручної праці, рівень механізації в основному виробництві склав - 81 %, у допоміжному - 76 %. Ряд заходів із упровадження нової техніки здійснювався за рахунок фондів розвитку виробництва, який було створено за новою системою планування й економічного стимулювання. За рахунок підвищення кваліфікації та впровадження передового досвіду було підвищено середню розрядність працюючих з 1,82 до 2,7. Як результат, випуск продукції зріс у 2,1 раза, продуктивність праці - на 58,7 %, фондівіддача - на 12 %. Разом із тим, секретаріат обкому КП України відмічав, що "в роботі парткому заводу з прискорення технічного прогресу мали місце й істотні недоліки..." [23]. Наступна постановка - "Про проведення обласної науково-практичної конференції" від 26 травня 1972 р. підводила підсумок проведеної колективом роботи. Конференція на тему: "Проблеми підвищення технічного рівня і поліпшення якості промислової продукції у світлі рішень XXIV з'їзду КПРС і завдань дев'ятої п'ятирічки" проводилася 15 липня 1972 р. у клубі Коломийського заводу сільськогосподарських машин [24].

На Коломийському заводі сільгоспмашин на базі старих навантажувачів освоєно випуск нового навантажувача ПГ-0,5Д, який характеризувався кращою експлуатаційною надійністю. Конструкторське бюро заводу розробило нову модель навантажувача-екскаватора ПЄ-0,8, який рекомендовано до серійного виробництва. Колектив Івано-Франківського приладобудівного заводу плідно працював над заходами щодо підвищення загального часу збереження працездатності газових лічильників, дифманометрів, глибинних манометрів, мазутомірів тощо [25].

Івано-Франківський філіал республіканського інституту "Укрколгосспроєкт", у якому працювало 119 інженерно-технічних працівників (46 осіб із вищою освітою), проводив значну роботу із забезпечення об'єктів сільського будівництва проектно-кошторисною документацією. Постанова бюро Івано-Франківського обкому КП України та виконкому обласної Ради депутатів трудящих "Про додаткові заходи зі зміцнення економіки відстаючих колгоспів і радгоспів області та розвитку в них допоміжних підприємств і промислів" від 21 лютого 1969 р. посилювала увагу до розвитку підсобних підприємств у відстаючих господарствах, що дало можливість одержати вже в 1968 р. біля 2,7 млн крб грошових

надходжень. Інститут "Облколгоспроект" був зобов'язаний забезпечувати вчасне виготовлення проектно-кошторисної документації на реконструкцію існуючих та будівництво нових об'єктів, у першу чергу, для відстаючих колгоспів і радгоспів [26].

Командно-адміністративна система апробованими методами "створювала масовість", і будь-які починання зводилися до відповідної "всенародної підтримки". Із цією метою повсюдно запроваджувалися науково-технічні товариства (НТТ), до яких в адміністративному порядку ("добровільно-примусово") залучалися інженерно-технічні працівники. Так, в офіційних звітах указується, що в 1973 р. було проведено 13 галузевих семінарів з керівниками НТТ і громадських об'єднань трудящих. Протягом 1973-1975 рр. проведені конференції на тему: "Основні напрямки з удосконалення технології буріння глибинних і надглибинних свердловин", "Підвищення ефективності виробництва на основі прискорення науково-технічного прогресу", наради з питань упровадження нової техніки й передової технології на підприємствах та ряд інших. У 1974 р. проведені звітно-вборчі збори в 600 організаціях НТТ області, де широко обговорювалися питання їхньої діяльності. Проведена виставка технічної творчості молоді. Більшість інженерно-технічних працівників працювала "за особистими творчими планами" [27].

Радянський науковець О. Григор'єв у статті "Науково-технічний прогрес - стрижень економічної політики партії" зазначав: "Прискорення науково-технічного прогресу, як свідчить набутий досвід, знаходить свій вираз насамперед у вдосконаленні знарядь праці. Їх структура повинна будуватися з таким розрахунком, щоб забезпечити, з одного боку, розроблення й освоєння принципово нових машин й устаткування, технологічних процесів, а з другого - збільшення випуску тих машин, устаткування та інструментів, які дозволяють прискорити механізацію допоміжних робіт, де ще переважає ручна праця й де зайнято близько половини працюючих у промисловості..." [29]. Як свідчать архівні матеріали, на початок досліджуваного нами періоду "на Коломийському заводі сільгоспмашин на допоміжних роботах було задіяно 44 % робітників, на приборобудівному відповідно - 34 %, на Івано-Франківському ремзаводі - 30 %, на паровозоремонтному заводі - 26 % [28]. "Однією з найважливіших проблем прискорення науково-технічного прогресу, слід вважати вдосконалення управління економікою... З початком п'ятирічки (1971 - 1976 рр. - *Авт.*) в області встановлено 155 механізованих потокових ліній, понад дві тисячі одиниць технологічного устаткування, впроваджено понад 30 тисяч рацпропозицій" [29].

Працівники Вигодського лісохімічного заводу (ще з 1963 р. розпочали проводити експерименти), Івано-Франківського проектно-конструкторського технологічного інституту та інституту геології горючих копалин провели термічну переробку ста тонн менілітових сланців. Подібний експеримент переробки карпатських сланців був проведений також на сланцепереробному комбінаті в Кохтла-Ярве (Естонія). З 11 до 14 жовтня 1966 р. відбулася міжвідомча нарада в м. Івано-Франківську з проблем використання менілітових сланців. За попередніми підрахунками, запаси сланців до глибини сто метрів у місцях їх виходу на поверхню складали понад 500 млрд тонн (практично їх запаси невичерпні). Перелік продуктів, які можна одержати зі сланців - від будівельних матеріалів до фармацевтичних виробів. У сланцях

міститься 3-4 % смоли - вихідної сировини для одержання серії синтетичних продуктів. Одержані лаки кращі від тих, що зроблені на харчових оліях і набагато дешевші. Для виробництва оліфи сланцева смола, порівняно з нафтою - поза конкуренцією. Разом із тим, із кожної тонни сланців можна одержати 75 кубометрів горючого газу, 5-10 % підсмольної води, а з решти - 75-85 % напівкоксу. Напівкокс - це складова частина холодних і гарячих асфальтобетонів, низькомарочних цементів, корисний додаток до портландцементів. Із нього можна одержати карпазит - спучений легкий матеріал типу керамзиту, що служитиме як заповнювач полегшених залізобетонних блоків, кам'яне литво, агроруди. Агроруди використовувалися в дев'яти областях під різні сільськогосподарські культури і всюди дали позитивні результати. Усе могло використовуватися з користю, тобто відходи виробництва були відсутні. І все ж досі сланці залишилися тільки гірничою породою. Основна причина - не було єдиного центру, який би взяв на себе вирішення проблем комплексної переробки карпатських сланців. За кордоном у той час уже були сланцепереробні комбінати, які випускали автомобільний бензин, мазути цілого ряду марок, скраплений газ для газобензинового постачання, десятки марок різних бітумів для будівельних потреб. Практично можна було покласти початок нової галузі промисловості області й цілого Карпатського регіону [30].

Питання розробки сланців залишилося невирішеною проблемою до сьогодні. 18 травня 2011 р. на Івано-Франківщині відбулося спільне засідання депутатських комісій з питань екології обласних Рад Івано-Франківської, Львівської і Тернопільської областей. Комісії вирішили не поспішати з наданням Міністерству екології та природних ресурсів дозволю на користування родовищем газових сланців "Олеська", що на території цих областей. Голова Тернопільської обласної Ради О. Кайда пояснював, що "на шальку терезів поставлені, з одного боку, енергетична незалежність України, з іншого, безпека людей, які живуть у цьому густонаселеному регіоні над Дністром. А екологічні ризики і прогнози недостатньо вивчені: як гідророзриви пластів вплинуть на водоносні шари, чи не будуть вони забруднені під час буріння, що буде після використання свердловин" [31].

У загальному підсумку необхідно зазначити, що в досліджуваній період наукові установи займалися переважно впровадженням промислово-технічних розробок з удосконалення виробничих потужностей індустриальних об'єктів без прогнозування впливу кінцевих результатів їхньої діяльності на навколишнє середовище. Наприкінці 1970-х років стан атмосферного повітря в області, зокрема в Калуші, різко погіршився. Одним із головних винуватців цього було офіційно назване виробниче об'єднання "Хлорвініл", котре, за висновками природоохоронних органів, систематично не виконувало завдання ЦК КПРС і РМ СРСР щодо забезпечення очистки відпрацьованих газів відповідно до рівня, передбаченого санітарними нормами. Так, за даними Калузької санепідемстанції, 44 % проб хлористого водню перевищували гранично допустимі норми концентрації санітарно-захисних та житлових зон. Основним джерелом потрапляння хлору в атмосферу був магнезійний завод, котрий щодоби викидав близько 2 тонн. У січні 1978 р. валовий викид шкідливих речовин в атмосферу Калущини складав близько 40 тонн/добу, у т. ч. 18 тонн/добу пилу калімагнезії, 3 тонн/добу

дихлоретану, 2 тони/добу хлору, 1 тонну/добу полівінілхлориду, 0,5 тонни/добу ценебу тощо [32].

Організацією Об'єднаних Націй 1980-ті роки були оголошені десятиріччям прісної води. Певне законодавче розширення повноважень природоохоронних органів спонукало до обов'язкового проектування водо- та пилогазоочисного обладнання на новозбудованих промислових підприємствах.

Висновок

Аналіз розвитку науково-технічного потенціалу Івано-Франківської області в досліджуваній період засвідчує, що протягом цих років була створена розгалужена мережа науково-дослідних організацій. Провідними напрямками їхньої діяльності були: надання науково-технічної допомоги підприємствам з освоєння нових потужностей і впровадження передових технологій, розробка нових агрегатів та економічне навчання персоналу. У певних напрямках були досягнуті вагомні результати. У 70-х роках ХХ ст. у СРСР проявилось відставання в науково-технічному розвитку, яке в подальші роки посилювалося. У промислово розвинених країнах світу почалася масштабна структурна перебудова економіки на ресурсозбереження, упровадження новітніх технологій, у СРСР науково-технічний прогрес загальмувався. Необхідно зазначити, що спроби змінити ситуацію на краще робилися неодноразово, але вони знаходилися не стільки в економічній та науковій площині, як в адміністративній.

Науковці, інженери, службовці, робітники Івано-Франківської області зробили істотний внесок у розробку перспективних напрямків науково-технічного прогресу в 60-70-ті роки ХХ ст. Варто зазначити, що протягом досліджуваного періоду величезний науковий потенціал зосередився у вищому технічному навчальному закладі західноукраїнського регіону - Івано-Франківському інституті нафти і газу, де проводилися ґрунтовні наукові дослідження. При цьому щорічно зростала частка наукових досліджень, що виконувалися на підставі угод з промисловими підприємствами й різноманітними організаціями. Інститут нафти і газу посів провідну роль серед вищих навчальних закладів республіки й перетворився на центр технічної науки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Баран В. К. Україна : новітня історія (1945-1991 рр.) / В. К. Баран. - Л. : Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2003. - 670 с.
2. Барнацький М. П. Участь робітників у суспільно-політич-

ному житті Української РСР у 70-ті роки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук / М. П. Барнацький; Східноукраїнський нац. ун-т ім. В. Даля. - Луганськ, 2003. - 20 с.

3. Войцехівський Ю. Інтелекція українського села : 1960-ті - перша половина 1980-х років / Ю. Войцехівський. - К. : Бердянськ, 2004. - 124 с.
4. Жулканич Н. М. Аграрні перетворення в областях Українських Карпат (друга половина 60-х рр. ХХ - початок ХХІ ст.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра іст. наук : спец. 07.00.01 / Н. М. Жулканич ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. - К., 2009. - 39 с.
5. Каденюк О. Аграрна історія України / О. Каденюк. - Кам'янець-Подільський : Абетка, 2005. - 300 с.
6. Малярчук О. М. Тоталітаризм проти західноукраїнського села / О. М. Малярчук. - Івано-Франківськ : Місто НВ, 2008. - 228 с.
7. Саржан А. О. Зміни в соціально-економічній сфері Донбасу. Друга половина 40-х - кінець 80-х рр. ХХ ст. / А. О. Саржан. - Донецьк : ООО "Лебедь", 2004. - 412 с.
8. Державний архів Івано-Франківської області (далі - ДАІФО). - Ф. П - 1, оп. 1, спр. 3611, арк. 136-137.
9. ДАІФО. - Ф. П - 1, оп. 1, спр. 3583, арк. 47.
10. Там само, арк. 48-49.
11. Там само, арк. 67.
12. ДАІФО. - Ф. П - 1, оп. 1, спр. 3581, арк. 1.
13. ДАІФО. - Ф. П - 1, оп. 1, спр. 3583, арк. 70, 88.
14. ДАІФО. - Ф. П - 1, оп. 1, спр. 3676, арк. 107.
15. ДАІФО. - Ф. П - 1, оп. 1, спр. 3583, арк. 78, 85.
16. На основі НОП // Прикарпатська правда. - 23 листопада 1974 р.
17. ДАІФО. - Ф. П - 1, оп. 1, спр. 3508, арк. 72.
18. ДАІФО. - Ф. П - 1, оп. 1, спр. 3723, арк. 52.
19. Там само, арк. 53.
20. ДАІФО. - Ф. П - 1, оп. 1, спр. 3611, арк. 15-16.
21. Гаврилів О. С. Обрії нового Калуша / О. С. Гаврилів. - Ужгород : Карпати, 1976. - С. 26.
22. Там само, - С. 23.
23. ДАІФО. - Ф. П - 1, оп. 1, спр. 3677, арк. 18.
24. Там само, арк. 84.
25. ДАІФО. - Ф. П - 1, оп. 1, спр. 2992, арк. 1-2.
26. ДАІФО. - Ф. П - 1, оп. 1, спр. 3588, арк. 46-47.
27. ДАІФО. - Ф. П - 1, оп. 1, спр. 4019, арк. 126.
28. ДАІФО. - Ф. П - 1, оп. 1, спр. 3070, арк. 63.
29. Науково-технічний прогрес - стрижень економічної політики партії // Прикарпатська правда. - 6 грудня 1974 р.
30. Карпатська цілина // Прикарпатська правда. - 15 жовтня 1966 р.
31. На Галичині сланцевий газ поки що не видобувати-муть // Дзвони Підгір'я. - 20 травня 2011 р.
32. Гумен Ю. Є. Урбоекотичні проблеми Західного регіону України 1960 - 1990 рр. : історичний аспект / Ю. Є. Гумен. - Тернопіль : Вектор, 2008. - С. 190.

S. Davydovych

SCIENTIFIC AND TECHNICAL POTENTIAL OF PRYKARPATYA: ACHIEVEMENT AND PROBLEMS (1965-1970)

The activity of the numerous union research and development institutions, project and design institutes, subsidiaries, laboratories, stations, the foundation of the higher technical school - the institute of the gas and mineral oil and their contribution of the development of economics and science of Ivano-Frankivsk region.

Key words: Ivano-Frankivsk region, oil and gas industry, chemical industry, agriculture, research institutions.

© С. Давидович

Надійшла до редакції 27.06.2011

№ 5 (112) липень-серпень 2011 р.